

MANAGEMENT

МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 658.14/17

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анна Довгаль; Наталія Пархоменко

*Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
Харків, Україна*

Резюме. Визначено необхідність формування фінансово-економічної безпеки на підприємстві в сучасних умовах нестабільної фінансової ситуації в країні. Обґрунтовано поняття «фінансово-економічної безпеки», а саме, що фінансово-економічна безпека є фінансово-економічним станом підприємства, через який фінансово-економічні інтереси компанії повинні бути захищені від негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ і створені необхідні фінансово-економічні умови для безперервної успішної діяльності й сталого розвитку підприємства. Наведено статистичні дані щодо складної ситуації з боку фінансової безпеки як для підприємств, так і в країні. Проаналізовано основні індикатори системи та складові для формування фінансово-економічної безпеки на підприємстві. Визначено, що основними факторами фінансово-економічної безпеки підприємства є: рівень забезпеченості фінансовими ресурсами; стійкість і стабільність фінансового стану підприємства; збалансованість фінансових потоків; характер фінансово-економічної діяльності підприємства та ступінь її ефективності. Етапи формування фінансово-економічної безпеки полягають у визначенні видів та причин негативного впливу на підприємство та визначенні його фінансового стану, оцінювання поточного рівня його безпеки. Наведено показники для оцінювання ефективності роботи підприємства й поточного стану фінансово-економічної безпеки компанії. Усі перелічені заходи спрямовані на забезпечення збалансованості й стійкості фінансово-економічної безпеки компанії, що полягає в ефективній реалізації валютної, інвестиційної, розрахункової, фондової, грошово-кредитної політик тощо як передумови результативності ведення господарської діяльності суб'єкта підприємництва. Запропоновано шляхи удосконалення фінансово-економічної системи, а саме: поліпшення нормативно-правового захисту усіх сфер діяльності; забезпечення надійності персоналу; захист інформації, що використовується підприємством; ефективний моніторинг фінансів та ризиків фінансової діяльності; підвищення фінансової стійкості та незалежності через забезпечення ефективності основної діяльності, конкурентоспроможності продукції та/або послуг; правильного вибору стратегій ринкової поведінки.

Ключові слова: система, фінансово-економічна безпека, підприємство, господарська діяльність, формування, фінансова ситуація.

Отримано 11.10.2021

UDC 658.14/17

FORMATION OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY SYSTEM AT THE ENTERPRISE

Anna Dovgal; Nataliia Parkhomenko

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

Summary. *The necessity of formation of financial and economic security at the enterprise in modern conditions of unstable financial situation in the country is defined. The concept of «financial and economic security» is substantiated, especially that financial and economic security is the financial and economic condition of the enterprise, through which the financial and economic interests of the company should be protected from negative external and internal factors and create the necessary financial and economic conditions for continuous successful activity and sustainable development of the enterprise. Statistics on the difficult financial security situation for both enterprises and the country are presented. The main indicators of the system and components for the formation of financial and economic security at the enterprise are analyzed. It is determined that the main factors of financial and economic security of the enterprise are: the level of financial resources; stability and firmness of the financial condition of the enterprise; balance of financial flows; the nature of financial and economic activities of the enterprise and the degree of its efficiency. Stages of formation of financial and economic security are to determine the types and causes of negative impact on the company and determine its financial condition, assessment of the current level of its security. Indicators for assessing the efficiency of the enterprise and the current state of financial and economic security of the company are presented. All these measures are aimed at ensuring the balance and sustainability of financial and economic security of the company, which consists in the effective implementation of currency, investment, settlement, stock, monetary policies, etc. as a prerequisite for the effectiveness of economic activity of the business entity. The following ways of improvement of financial and economic system are offered: improvement of normative-legal protection of all spheres of activity; ensuring the reliability of staff; protection of information used by the enterprise; effective monitoring of finances and risks of financial activity; increasing financial stability and independence by ensuring the efficiency of core activities, competitiveness of products and / or services; the right choice of strategies for market behavior.*

Key words: *system, financial and economic security, enterprise, economic activity, formation, financial situation.*

Received 11.10.2021

Постановка проблеми. В умовах нестабільної фінансової ситуації в Україні, яка характеризується постійними змінами внутрішнього і зовнішнього середовищ, одним з найактуальніших питань є забезпечення життєздатності підприємств. Наявні загрози можуть значно вплинути на раціональне використання ресурсів, ефективність виробництва, фінансову стійкість підприємств та платоспроможність. Постійне підвищення ризику ведення господарської діяльності може сприяти значному зниженню рівня фінансового стану підприємства, а в майбутньому призвести до його банкрутства. Такі невтішні перспективи потребують від кожного підприємства розроблення та впровадження системи фінансово-економічної безпеки.

Система фінансово-економічної безпеки є однією з найважливіших умов ефективного функціонування та розвитку підприємницької діяльності в країні. Досягнення фінансово-економічної безпеки підприємства в умовах сучасних ринкових трансформацій є центральною проблемою, вирішення якої дасть змогу зберегти ринки збуту й досягти оптимального співвідношення між експортним та імпортним потенціалами, що сприятиме зміцненню економічної стабільності, збільшенню прибутків і дасть змогу інакше підійти до розв'язання фінансових проблем у господарській діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні засади фінансово-економічної безпеки підприємств досліджуються у світовій та вітчизняній науковій літературі. Зокрема питаннями вивчення системи фінансово-економічної безпеки, її формування та вдосконаленням займалися О. В. Ареф'єва, Н. В. Бондарчук, Н. В. Винниченко, О. М. Есманов, С. Г. Мізюк, М. Д. Ращепкін та інші.

Мета статті полягає в удосконаленні сутності поняття «фінансово-економічна безпека підприємства», визначенні необхідності системи її формування, дослідженні критеріїв та показників, аналіз яких показує рівень забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: розкрити сутність фінансово-економічної безпеки та її складових; визначити роль безпеки у діяльності підприємства; теоретично обґрунтувати та розробити рекомендації щодо формування системи фінансово-економічної безпеки, що дозволить проводити активну економічну діяльність, розвивати можливості та працювати в сучасних умовах.

Для вирішення поставлених завдань використано такі методи: аналіз, синтез, узагальнення, аналогія, системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Слід зауважити, що фінансово-економічна безпека є досить складною системою, яка включає сукупність внутрішніх показників, спрямованих на ефективне використання ресурсів компанії в кожній галузі діяльності. Отже, будь-яку безпеку, в тому числі й фінансово-економічну, треба розглядати з точки зору її функціональних складових, що дозволяє: здійснювати моніторинг факторів, які впливають на стан фінансово-економічної безпеки в цілому; вивчати процеси, які здійснюють вплив на забезпечення фінансово-економічної безпеки; аналізувати переділ і використання корпоративних ресурсів; досліджувати економічні показники, які вказують на рівень забезпеченості функціональних складових; розробляти заходи для досягнення вищого рівня складових, тим самим посилюючи фінансово-економічну безпеку суб'єкта господарювання в цілому [1].

Фінансово-економічна безпека є фінансово-економічним станом підприємства, через який фінансово-економічні інтереси компанії повинні бути захищені від негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ і створені необхідні фінансово-економічні умови для безперервної успішної діяльності й сталого розвитку підприємства.

Головна мета фінансово-економічної безпеки полягає в гарантуванні фінансової стійкості та ефективного функціонування підприємства, а також у високому потенціалі розвитку в майбутньому, головною умовою якого є здатність протистояти чинним негативним зовнішнім та внутрішнім факторам, утворюваним небезпекам та загрозам, які можуть нанести збитків підприємству [1].

Наведемо деякі статистичні дані для отримання повнішої картини складної ситуації як для підприємств, так і в країні, що підтверджує погіршення їх фінансової безпеки (табл. 1).

Таблиця 1. Основні індикатори фінансово-економічної безпеки

Table 1. Main indicators of financial and economic security

Показник	2017	2018	2019
1	2	3	4
Державний і гарантований державою борг, % до ВВП	71,8	60,9	50,3
Рентабельність операційної діяльності підприємств (всього за видами економіки), %	8,8	8,1	10,4

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4
Індекс промислової продукції	101,1	103	99,5
Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд грн	262,6	304,5	301,9
Індекс цін виробників промислової продукції, %	116,5	114,2	92,6
Номинальний ВВП, млрд грн	298,3	355,9	397,4
Реальний ВВП, млрд грн	244,6	308,3	367,6
ВВП у розрахунку на 1 особу, грн	70 224,30	84 192,00	94 589,80
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	114,4	110,9	107,9

Останні роки в економіці України відбуваються значні інфляційні процеси, які відображаються як на добробуті громадян України, так і на ефективності діяльності підприємств. Значні загрози фінансово-економічній безпеці України криються у сфері зовнішньої заборгованості, суттєвій залежності діяльності підприємств від курсу національної валюти, зростанні тіньового сектора економіки, й, відповідно, від'ємному сальдо платіжного балансу. Тому постає гостре питання створення не лише фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання, а й національної безпеки держави загалом.

За даними Державної служби статистики України загальний обсяг виробленої промислової продукції за січень–грудень 2019 р. у порівнянні з тим же періодом 2018 р. зменшився на 0,9% [2]. Індекс промислової продукції за 2019 р., у порівнянні з 2018 р. становив 99,5% [4]. Номинальний ВВП за 2019 р. склав 397,5 млрд грн [2]. Реальний ВВП України у 2019 р. проти 2018 р. зріс на 19,2%. ВВП у розрахунку на одну особу в 2019 р. склав 94 589 грн, що на 12,3% більше, ніж у 2018 р. У 2019 р. індекс цін виробників промислової продукції склав 92,6%, з початку 2017 р. – 116,5%. У 2019 р. індекс споживчих цін склав 107,9%, з початку 2017 р. – 114,4% [4]. Заборгованість за кредитами, наданими в економіку України з початку 2017 р., трохи зменшується [4]. Потрібно зауважити, що система фінансово-економічної безпеки кожного підприємства є індивідуальною, її цілісність та ефективність залежать від чинної законодавчої бази країни, від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння працівників важливості гарантування безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

Аналіз численних праць свідчить про те, що основними факторами фінансово-економічної безпеки підприємства є: рівень забезпеченості фінансовими ресурсами; стійкість і стабільність фінансового стану підприємства; збалансованість фінансових потоків; характер фінансово-економічної діяльності підприємства та ступінь її ефективності.

Основні індикатори, які характеризують рівень фінансово-економічної безпеки на підприємствах України, зображені в табл. 2.

Процес формування фінансово-економічної безпеки підприємства включає кілька етапів. Зміст першого етапу полягає у визначенні видів та причин негативного впливу на підприємство. Негативний вплив, який загрожує фінансово-економічній безпеці підприємства, може бути як суб'єктивним, так й об'єктивним. В основі негативного впливу суб'єктивного типу лежать усвідомлені дії (а іноді й бездіяльність) людей й

інших учасників ринку з метою нанесення збитку компанії, а також неякісна робота її співробітників або партнерів по бізнесу.

Таблиця 2. Показники для визначення фінансово-економічного стану підприємства

Table 2. Indicators for determining the financial and economic condition of the enterprise

Платоспроможність	Ділова активність
1) коефіцієнт загальної ліквідності; 2) коефіцієнт термінової ліквідності; 3) коефіцієнт абсолютної ліквідності	1) оборотність активів; 2) оборотність товарно-матеріальних запасів; 3) середній термін оплати дебіторської заборгованості; 4) середній термін оплати кредиторської заборгованості
Фінансова стійкість	Прибутковість:
1) коефіцієнт автономії; 2) коефіцієнт забезпеченості боргів; 3) фінансовий важіль	1) чистий прибуток; 2) рентабельність

На другому етапі процесу формування фінансово-економічної безпеки необхідно визначити його фінансовий стан та оцінити поточний рівень його безпеки. При цьому детально аналізуються наявні загрози, які негативно впливають на безпеку підприємства та можливі збитки, спричинені цим впливом. Для забезпечення повного захисту від таких загроз кожне підприємство повинно розробити свою систему збору, аналізу та оцінювання інформації про стан його фінансово-економічної безпеки [1].

Вивчаючи фінансово-господарську звітність, необхідно також ретельно аналізувати її прибутковість і рентабельність. За даними показниками можна оцінити ефективність роботи підприємства, використання коштів та інших ресурсів, структуру витрат.

Ще одним напрямком для оцінювання поточного стану фінансово-економічної безпеки компанії є вивчення позиції підприємства на відповідному ринку. Показниками, що характеризують його основні конкурентні переваги, є: динаміка обсягів продажу, асортимент товарів та їх основні споживчі характеристики, співвідношення ціни та якості, маркетингова стратегія та цінова політика. Також слід розуміти технологічний потенціал основних конкурентів, їх організаційну структуру та рівень управління.

Отже, зі сказаного вище можна виділити такі етапи формування фінансово-економічної безпеки підприємства:

- 1) обґрунтування, пошук та раціональне використання фінансових ресурсів, необхідних для нормальної безперебійної діяльності підприємства;
- 2) прогнозування й планування організації фінансової безпеки суб'єкта господарської діяльності;
- 3) передбачення й планування показників ефективності фінансово-господарської діяльності;
- 4) ефективне ведення фінансово-господарської діяльності;
- 5) організація прийняття оптимальних раціональних рішень для забезпечення ефективного управління суб'єктом господарювання;
- 6) здійснення функціонально-вартісного аналізу діяльності підприємства;
- 7) оцінювання ефективності здійснених заходів із забезпечення досягнення відповідного рівня фінансової безпеки компанії [5].

Усі перелічені вище заходи спрямовані на забезпечення збалансованості й стійкості фінансово-економічної безпеки компанії, що полягає в ефективній реалізації валютної, інвестиційної, розрахункової, фондової, грошово-кредитної політик тощо як передумови

результативності ведення господарської діяльності суб'єкта підприємництва. Звісно, на стан фінансово-економічної безпеки підприємств значною мірою впливає фінансова безпека держави, прикладом чого є теперішні українські реалії, коли кожне третє підприємство опинилося на межі банкрутства, а відтак змушене йти в тінь [6].

Висновки. Через дослідження вдалося з'ясувати, що фінансово-економічна безпека є важливою в управлінні підприємством, допомагає захистити його фінансово-економічні інтереси від негативних внутрішніх і зовнішніх загроз та контролювати фінансові ресурси компанії. Вона здатна протистояти чинним й утворюваним небезпекам, які можуть спричинити фінансові збитки компанії або реформувати структуру власного капіталу.

Фінансово-економічна безпека підприємства – складна система, що містить у собі різні складові, направлені на ефективне використання матеріальних, трудових, інформаційних та фінансових ресурсів. Тому оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки та застосування нових методів й алгоритмів для формування фінансово-економічної безпеки підприємств вимагають подальших досліджень і привертають увагу багатьох науковців. Показники та їх граничні значення важливі для фінансово-економічної безпеки. Недотримання цих показників може перешкодити нормальній роботі підприємства та призвести до формування негативних тенденцій.

Суб'єкти господарювання постійно зазнають різноманітних впливів, ризиків та загроз, що негативно впливають на рівень їх фінансово-економічної безпеки. Тому актуальними залишаються дослідження, пов'язані з визначенням системної сутності фінансово-економічної безпеки та управлінням її забезпеченням.

До шляхів удосконалення управління фінансово-економічної безпеки підприємств на внутрішньому рівні слід віднести: поліпшення нормативно-правового захисту усіх сфер діяльності; забезпечення надійності персоналу; захист інформації, що використовується підприємством; ефективний моніторинг фінансів та ризиків фінансової діяльності; підвищення фінансової стійкості та незалежності через забезпечення ефективності основної діяльності, конкурентоспроможності продукції та/або послуг; правильного вибору стратегій ринкової поведінки.

Подальші дослідження у сфері зміцнення фінансово-економічної безпеки як держави, так і підприємств доцільно спрямувати на обґрунтування механізмів ефективного управління внутрішніми та зовнішніми фінансовими ресурсами, прогнозування їх величини, а також оцінювання можливих ризиків у фінансовій стабільності.

Conclusions. Due to the investigation it is found that financial and economic security is important in the management of the enterprise; helps to protect its financial and economic interests from negative internal and external threats and control the company's financial resources. It is able to withstand existing and emerging risks that could cause financial losses to the company or reform the equity structure.

Financial and economic security of the enterprise is a complex system that contains various components that are aimed at the efficient use of material, labor, information and financial resources. Therefore, the assessment of the level of financial and economic security and the application of new methods and algorithms for the formation of financial and economic security of enterprises require further investigations and attract the attention of many scientists. Indicators and their thresholds are important for financial and economic security. Failure to comply with these indicators can interfere with the normal operation of the enterprise and lead to the formation of negative trends.

Business entities are constantly exposed to various influences, risks and threats that negatively affect the level of their financial and economic security. Therefore, investigations

related to the definition of the systemic essence of financial and economic security and the management of its provision remain important.

Ways to improve the management of financial and economic security of enterprises at the domestic level should include: improving the regulatory protection of all areas of activity; ensuring the reliability of staff; protection of information used by the enterprise; effective monitoring of finances and risks of financial activity; increasing financial stability and independence by ensuring the efficiency of core activities, competitiveness of products and / or services; the right choice of strategies for market behavior.

Further researches in the field of strengthening the financial and economic security of both the state and enterprises should be aimed at substantiating the mechanisms of effective management of internal and external financial resources, forecasting their size, as well as assessing possible risks to financial stability.

Список використаної літератури

1. Бондарчук Н. В. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення. Ефективна економіка: електронний науковий журнал. 2016. No. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5409>
2. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=2c90ad86-f47a->
3. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/industrial/>.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Винниченко Н. В., Есманов О. М. Оцінка стану фінансової безпеки в Україні. Економічний часопис. XXI. 2014. № 3–4. Ч. 2. С. 47–51.
6. Мізюк С. Г., Ареф'єва О. В., Ращепкін М. Д. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Науковий вісник ужгородського національного університету. 2018. Науковий вісник. 2018. № 1. С. 5–9. ISSN 2413-9971.

References

1. Bondarchuk N. V. Sutnist finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva ta neobkhdnist yii zabezpechennia. Efektyvna ekonomika: elektroni naukovyi zhurnal. 2016. P. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5409>. [In Ukrainian].
2. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho gospodarstva Ukrainy. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=2c90ad86-f47a->. [In Ukrainian].
3. Ministerstvo finansiv Ukrainy. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/industrial/>. [In Ukrainian].
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [In Ukrainian].
5. Vynnychenko N. V., Esmanov O. M. Otsinka stanu finansovoi bezpeky v Ukraini. Ekonomichnyi chasopys. 2014. No. 3–4. Ch. 2. P. 47–51. [In Ukrainian].
6. Miziuk S. H., Aref'yeva O. V., Rashchepkin M. D., Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo: naukovyi visnyk, Uzhhorod: [Naukovyi visnyk uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu], 2018, Naukovyi visnyk. 2018. No. 1. P. 5–9. ISSN 2413-9971. [In Ukrainian].